

V zbirki *Monumenta artis musicae Sloveniae* (MAMS), ki jo pripravlja Muzikološki inštitut in izdaja Slovenska akademija znanosti in umetnosti, je že izšlo 19 zvezkov Gallusovih tiskanih skladb. Če odmislimo dve samostojni skladbi, *Undique flammatis* in *Epicedion harmonicum*, ki sta ohranjeni nepopolno, je skladatelj izdal tri zbirke skladb, ki ustrezajo trem najpomembnejšim tedanjim glasbenim oblikam: maše, moteti in madrigali. Maše je izdal v zbirki *Selectiores quaedam missae*, motete v zbirki *Opus musicum*, madrigale pa v zbirki *Harmoniae morales*, ki jo je s četrtnim zvezkom z naslovom *Moralia* dopolnil skladatelj brat pet let po njegovi smrti.

Gallusove tiskane skladbe so izšle v novi izdaji v naslednjem vrstnem redu:

#### I. *Opus musicum*

1. In adventu Domini nostri Iesu Christi (MAMS 5, 1985).
2. De Nativitate, Circumcisione et Epiphania Domini (MAMS 6, 1985).
3. A dominica septuagesimae per quadragesimam de poenitentia (MAMS 7, 1986).
4. De passione Domini nostri Iesu Christi (MAMS 8, 1986).
5. Lamentationes Ieremiae prophetae (MAMS 9, 1986).
6. De resurrectione et ascensione Domini nostri Iesu Christi (MAMS 10, 1987).
7. De Spiritu Sancto (MAMS 11, 1987).
8. De sancta Trinitate et de Corpore Christi (MAMS 12, 1988).
9. In Dedicatione Templi et a Dominica tertia post Pentecosten usque ad Adventum Domini (MAMS 13, 1988).
10. Harmoniae octo vocum (MAMS 14, 1989).
11. Harmoniae sex vocum (MAMS 15, 1989).

12. Harmoniae quinque vocum (MAMS 16, 1990).
13. Harmoniae quatuor vocum, Psalmi omnibus sanctis triumphales (MAMS 17, 1990).

#### II. *Selectiores quaedam missae*

1. Liber I (MAMS 18, 1991).
2. Liber II (MAMS 19, 1991).
3. Liber III (MAMS 20, 1991).
4. Liber IV (MAMS 21, 1991).

#### III. *Harmoniae morales - Moralia*

1. Harmoniae morales (MAMS 26, 1995).
2. Moralia (MAMS 27, 1995).

V 20. zvezku Gallusovih zbranih del objavljamo Gallusove v rokopisu ohranjene skladbe.

Pri zbiranju skladateljevih za življenja nenatisnjenih skladb imamo tri vire: Mantuanijev seznam,<sup>1</sup> dalje seznam, ki ga je posredoval RISM (*Répertoire international des sources musicales*) Muzikološkemu inštitutu, in končno članke posameznih avtorjev, ki opisujejo odkrite skladbe.

1. Mantuanijev seznam je zelo dragocen, čeprav našteva tudi take skladbe, ki niso bile ohranjene v vseh glasovih. Moramo pa vedeti, da je Mantuani svoj seznam morda sestavil in vsekakor leta 1905 izdal, skoraj pred sto leti. Večino teh skladb je Mantuani našel v knjižnicah na ozemlju, v katerih je deloval Iacobus Gallus, ali v njihovi neposredni bližini: Češka, Moravska, Poljska, Saška idr. Pri tem ne smemo pozabiti, da sta med tem časom na tem ozemlju divjali dve vojni vihri. Posebno usodna je bila med drugo svetovno vojno nemška zasedba Poljske, ki je poskrbela, da so osvojevalci odnesli vse najbolj dragocene rokopise, tudi glasbene. Tako so npr. nekateri rokopisi iz Wroclawa prišli v Državno knjižnico v Berlin, drugi pa v Narodno knjižnico v Varšavo. Žal ti fondi še niso povsem niti

<sup>1</sup> Prim. J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus* (Als fünfter Teil der Einleitung zur Ausgabe derselben), v: Jacob Handl (Gallus), *Opus musicum II*, Wien 1905 (slovenski prevod v: Gallusov zbornik - Prispevki h Gallusovi biografiji, Ljubljana 1991, 120-125).

urejeni niti popisani, kakor je razvidno iz osebnega dopisovanja. Po drugi strani pa so nekatere knjižnice utrpel neposredno bombardiranje, pri čemer so bili glasbeni rokopisi poškodovani do takšne stopnje, da niso več določljivi (npr. Saška deželna knjižnica v Dresdnu je bila bombardirana v noči med 13. in 14. februarjem 1945<sup>2</sup>).

2. Centralna redakcija RISM-a iz Frankfurta je vljudno posredovala seznam Gallusovih rokopisnih skladb s stanjem 18. 10. 1996 v njihovi računalniški evidenci. Po pregledu dolgega seznama 190 enot se je izkazalo, da gre pri skoraj vseh primerih za prepise skladateljevih tiskanih skladb; nekateri primeri, ki bi sodili v to izdajo, pa so žal nepopolni: manjka en ali več glasov, v najslabšem primeru je na voljo samo eden od njih.

3. Še najbolj so uporabni članki posameznih avtorjev, ki opisujejo najdene skladbe. Ti opisi so po navadi zelo natančni, povedo točno signaturo, predvsem pa to, ali je skladba ohranjena v vseh glasovih ali ne. Žal je teh primerov zelo malo.

Še vedno obstaja velika možnost, morda celo verjetnost, da se bo našla še kakšna v celoti ohranjena Gallusova skladba. Takšna dela bodo bodisi objavljena v poznejši izdaji bodisi vključena v ponatis Gallusovih v rokopisu ohranjenih skladb.

Iz množice možnih primerov je torej prišlo v poštev precej manj skladb, in sicer štiri maše in štirje moteti.

### 1. *Missa super Apri la fenestra*

V omenjenem seznamu Gallusovih rokopisnih skladb ima Josip Mantuani naslednji zapis: »Missa super *Apri la fenestra*, 6-glasna, Wroclaw, Mestna knjižnica, rokopis mus. C. n. 24, fol. 6 glasovnih zvezkov. Po opombi v tenorskem zvezku (str. 36) je rokopis nastal med 28. marcem 1597 in 13. septembrom 1604. Maša je bila vpisana med 14. majem in 15. avgustom 1601.«<sup>3</sup>

Mašo je leta 1969 prvič objavil Paul A. Pisk v 119. zvezku zbirke *Denkmäler der Tonkunst in Österreich*, v katerem je objavljenih pet 4- do 6-glasnih maš.<sup>4</sup> Kot predlogo navaja Pisk v kritičnem poročilu: »Stadtbibliothek Breslau Ms. mus. C. I. 1238« s pripombo, da sta na voljo samo kyrie in gloria. Zanimivo je, da se njegova signatura ne ujema z

Mantuanijevo. Kdaj je imel Pisk to predlogo v rokah, lahko sklepamo iz dejstva, da je povzetek disertacije, v kateri je obdelal Gallusove maše, objavil leta 1918.<sup>5</sup> Novo nahajališče tega rokopisa, ki nam žal ni bil dosegljiv, naj bi bila Državna knjižnica v Berlinu. Tako smo v sedanjí izdaji vezani in glede kritičnega poročila popolnoma odvisni od Piskove izdaje.

### 2. *Missa super Iam non dicam*

Glede te maše ima Josip Mantuani zapisano: »Missa super *Iam non dicam vos servos*, 8-glasna, Wroclaw, Mestna knjižnica, rokopis mus. XCVIII, n. 20 podolgovat 4<sup>o</sup>, 8 glasovnih zvezkov. Rokopis ima na platnicah kratice: 'S. L. O. 1597', kar po Bohnu pomeni: 'Simon Lyra, Olsensis.' Mašo sestavljata le kyrie in gloria po motetu iz OM II/60. Tema za motet je sposojena iz: D. Phinot, *Thesaurus musicus* (1564), I., 62.«<sup>6</sup>

Mašo je leta 1959 prvič objavil Paul A. Pisk v 94./95. zvezku zbirke *Denkmäler der Tonkunst in Österreich*, v katerem je objavljenih pet 8- in 7-glasnih maš.<sup>7</sup> Kot predlogo navaja Pisk v kritičnem poročilu: »Bibliothek Uniwersytecka we Wroclawiu. Ms. mus. XCVIII (8 Stimmbücher), Nr. 20« tudi s pripombo, da sta na voljo samo kyrie in gloria. V tem primeru se njegova signatura ujema z Mantuanijevo. Predloga, ki jo je imel Pisk leta 1918 v rokah, naj bi danes bila v Državni knjižnici v Berlinu. Tako smo tudi pri tej maši vezani in glede kritičnega poročila popolnoma odvisni od Piskove izdaje.

### 3. *Missa super Levavi oculos meos*

Zgodovina predloge za to mašo je nekoliko bolj zapletena.

Josip Mantuani ima v omenjenem seznamu naslednje besedilo: »Missa super *Levavi oculos meos*, 4-glasna, Praga, Univerzitetna knjižnica, rokopis XI. B. 1 fol. 3 glasovne knjige. Tenorja ni.« Po glasbenih primerih ima še naslednjo opombo: »Maša mora biti ena izmed zgodnjih skladb našega mojstra. Zbirka rokopisov, ki je bila nekoč last utrakvističnega župnika Jana Trojana Turnovskega, ima na vezavi v črnem vtisnjeno letnico 1578.«<sup>8</sup> V

<sup>2</sup> Prim. W. Steude, *Die Musiksammlungen des 16. und 17. Jahrhunderts in der Sächsischen Landesbibliothek zu Dresden*, Leipzig 1974, 6.

<sup>3</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XIII (Gallusov zbornik, 121).

<sup>4</sup> Prim. *Jacobus Gallus: Fünf Messen zu vier bis sechs Stimmen*, Veröffentlicht von Paul Amadeus Pisk, DTÖ 119, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz / Wien 1969, 87-102.

<sup>5</sup> Prim. P. A. Pisk, *Das Parodieverfahren in den Messen von Iacobus Gallus*, v: *Studien zur Musikwissenschaft* 5 (1918), 35-48.

<sup>6</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XIV (Gallusov zbornik, 121).

<sup>7</sup> Prim. *Jacobus Gallus: Fünf Messen zu acht und sieben Stimmen*, Bearbeitet von Paul Amadeus Pisk, DTÖ 94/95, Österreichischer Bundesverlag, Wien 1959, 95-113.

<sup>8</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XIV (Gallusov zbornik, 121).

20. stoletju je bila v istem nahajališču najdena četrta knjiga s tenorskim glasom. Tak obseg skladbe pozna Adrio v členu v enciklopediji *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*.<sup>9</sup> Gallusovo avtorstvo je v tej signaturi zapisano v diskantovem zvezku po vstopnem spevu *Rorate coeli* pred kyrie na fol. 328a, kjer je navedeno z drobnim zapisom z istim črnilom celotno ime Jacobus Handl (signatura UK XIX B 1a, fol. 328a). Naslov celotnega kodeksa je *Graduale latino-bohemicum*, Gallusova skladba pa je del celote *Officium super Levavi oculos meos*. Iz skladb samih je razvidno, da je Jacobus Gallus avtor le stalnih in ne spremenljivih mašnih spevov, ker pri teh ne vztraja pri modelu. Od stalnih mašnih spevov obsega skladba zgolj kyrie, glorio in credo.

»Dopolnilni glas k tej signaturi je strahovska knjiga z glasom 'vagans', sign. D A II 3,«<sup>10</sup> ki ga je evidentirala Jitka Snížková in s tem popravila Mantuanijevo domnevo, da gre za 4-glasno skladbo. »Kyrie Gallusove maše se začenja na naslednjih straneh glasovnih knjig:

discantus: sign. XI B 1 a, fol. 328 a, Univ. knjižnica,

altus: sign. XI B 1 b, fol. 333 b, Univ. knjižnica,

tenor: sign. XI B 1 c, fol. 329 a, Univ. knjižnica,

vagans: sign. D A II. 3, fol. 295 a, Strahov, Pamatnik pisemnicví,

bassus: sign. XI B 1 d, fol. 315 a, Univ. knjižnica.«<sup>11</sup>

Maša je v tej izdaji prvič spartirana in redigirana.

#### 4. Missa super Maria Magdalena

O tej maši ima Josip Mantuani v omenjenem seznamu rokopisnih skladb naslednji podatek: »Missa super *Maria Magdalena*, 8-glasna, Dresden, Kraljeva knjižnica, rokopis iz Löbaua, 59; v tem št. 21, 8 glasovnih zvezkov. Tema je sposojena iz lastnega moteta, OM II/31.«<sup>12</sup>

Mašo je leta 1959 prvič objavil Paul A. Pisk v 94/95. zvezku zbirke *Denkmäler der Tonkunst in Österreich*, v katerem je objavljenih pet 8- in 7-glasnih maš. Kot predlogo navaja Pisk v kritičnem poročilu: »Sächsische Landesbibliothek Dresden, Mus. Löb. 59 (8 Stimmbücher), Nr. 21«<sup>13</sup> s pripono, da sta ohranjena le kyrie in gloria. V tem primeru se njegova signatura prav tako ujema z Mantuanijevo. Žal ni bilo mogoče dobiti izvirnega rokopisa, zato smo v tem primeru znova popolnoma odvisni od Piskove izdaje.

#### 5. Veni Sancte Spiritus

Za ta motet popolnoma veljajo podatki, ki jih ima Josip Mantuani v omenjenem seznamu: »*Veni sancte spiritus*, reple, 4-glasen, kodeks št. 16705 c. kr. Dvorne knjižnice na Dunaju, zborovska knjiga iz 16. stoletja, fol. št. 2. Kompozicija se od one v OM II/66 popolnoma razlikuje, ima intonacijo v gregorijanskem koralu in je zelo verjetno eno izmed zgodnjih del.«<sup>14</sup> Ko je leta 1891 Mantuani evidentiral to skladbo v Dvorni knjižnici, je nastala polemika glede števila kodeksa, ali je 16704 ali 16705.<sup>15</sup> Skladba je v tej izdaji prvič spartirana in redigirana.

#### 6. Ave Maria (à 4)

Muzikolog Rudolf Flotzinger iz Gradca je leta 1985 na simpoziju v Ljubljani *Iacobus Gallus in njegov čas* poročal: »Do nedavna smo poznali samo dve Gallusovi kompoziciji *Ave Maria*: 8-glasno za dva zbora iz prvega dela OM in 6-glasno iz četrtega dela iste zbirke. Tema se zdaj pridružujeta še dve skladateljevi uglasbitvi istega naslova, odkriti v rokopisu IV/8 Univerze v Gradcu. Ta vsebuje izključno Marijine speve, med njimi več anonimnih. Ali je kakšna Gallusova skladba tudi med slednjimi, je za zdaj nemogoče reči, ker rokopis v tej smeri še ni raziskan. Besedilo obeh kompozicij iz OM je najbolj razširjena Marijina molitev v verziji, kakršna je bila običajna do leta 1568. Ta obsega angelski pozdrav (prim. Lk 1,28) in pozdrav Elizabete (prim. Lk 1,42), sklepni amen pa je Gallus izpustil. Za razliko od tiskanih uporabljata rokopisni *Ave Marii* razširjeni molitveni obrazec z dodatno priprošnjo 'Sveta Marija ...', ki je v navadi od Pijevega brevirja (1568) vse do danes. Po vsej priliki je Gallus uporabil različni verziji besedila za različne namene in je tako vsakokrat ustvaril tudi po dve kompoziciji v različnem okolju. Na to kaže posebnost izročila v omenjenem rokopisu Marijinih kompozicij in uporaba poznejšega molitvenega obrazca, kar govori tudi za ožjo zvezo s cerkveno obnovo po Tridentskem koncilu. Čeprav gre za besedilo molitve, citira Gallus v OM obakrat drugo antifono prvih večernic za velike Marijine praznike v obliki, kakršno najdemo v Antifonalu vaticanske izdaje. Podobno se naslanjata na koral tudi rokopisni *Ave Marii*, vendar se tokrat srečujemo s citatom iz

<sup>9</sup> Prim. A. Adrio, *Gallus Jacob*, v: MGG 4 (1955), 1332.

<sup>10</sup> J. Snížková, *Príspevek k odnosom Jacobusa Gallusa Handla do Prage*, v: Muzikološki zbornik 6 (1970), 13.

<sup>11</sup> J. Snížková, n. d., 13.

<sup>12</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XIV (Gallusov zbornik, 121).

<sup>13</sup> *Jacobus Gallus: Fünf Messen zu acht und sieben Stimmen*, 157.

<sup>14</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XV (Gallusov zbornik, 123).

<sup>15</sup> Prim. J. Mantuani, *Jacobus Gallus*, v: Gallusov zbornik, Ljubljana 1991, 45-46.

germanske koralne verzije, za katero je eden glavnih virov prav Graški kodeks 907.«<sup>16</sup>

Ko ga je urednik tega zvezka opozoril, da velja 4-glasna *Ave Maria* za Victorijevo skladbo, je na naslednjem simpoziju o Gallusu leta 1991 v Ljubljani Rudolf Flotzinger odgovoril: »Leta 1985 me je neki udeleženec simpozija opomnil, za kar sem mu hvaležen, da je ena od zadnjih skladb, namreč 4-glasni primer iz Grazer Hs. IV/8 f. 142v-143r, znana tudi pod imenom Ludovico da Vittoria. Skladba je resnično objavljena kot dodatek v Vittorijeveh *Zbranih delih* (Leipzig 1913, str. 4-5), ki jih je izdal Felipe Pedrell, sklicujoč se na Proskejevo *Musico divino*, od koder je bila očitno tudi večkrat prevzeta. Vendar pri Proskeju skladbe ni mogoče najti. Tako je vir nedoločljiv. Glede na to, da lahko držita oba podatka, v obeh primerih lahko govorimo o dveh dvomljivih Gallusovih skladbah.«<sup>17</sup>

Skladbo, ki je v prvič spartirana in redigirana, objavljamo v tej izdaji kot domnevno Gallusovo stvaritev.

### 7. *Ave Maria* (à 6)

Kot prejšnja tudi ta skladba izhaja iz glasbenega rokopisa Univerze v Gradcu. Delo, ki je v tej izdaji prvič spartirano in redigirano, objavljamo kot domnevno Gallusovo stvaritev.

### 8. *Iubilate Deo*

Motet je že evidentiral Josip Mantuani v omenjenem seznamu Gallusovih rokopisov: »*Iubilate Deo omnis terra*, 6-glasen, Wroclaw, Mestna knjižnica, rokopis mus. XII., št. 54, 4°. Šest glasovnih zvezkov iz leta 1597, nekoč last Simona Lyra. Motet je ohranjen v OM III/48 v 4-glasni predelavi. Gornja 6-glasna varianta je nenatisnjena.«<sup>18</sup> Rokopis je trenutno v Državni knjižnici v Berlinu pod signaturo: Slg Bohn Ms. mus. 21, 76. Skladba je v tej izdaji prvič spartirana in redigirana.

<sup>16</sup> R. Flotzinger, *Die Ave Maria-Kompositionen des Jacobus Gallus*, v: *Jacobus Gallus and his Time / in njegov čas*, SAZU, Ljubljana 1985, 68-69.

<sup>17</sup> R. Flotzinger, *Jakob Handl-Gallus und die katholische Erneuerung*, v: *Gallus Carniolus in evropska renesansa I*, SAZU, Ljubljana 1991, 26.

<sup>18</sup> J. Mantuani, *Bibliographie der Werke von Gallus*, XV (Gallusov zbornik, 123).